

Uluslararası Bakalorya Diploma Programı
Türkçe A Dersi Uzun Tezi

SON ADIM

Araştırma Konusu: Ayhan Geçgin'in *Son Adım* adlı romanında mekanın ana karakterin kimlik arayışı sürecine etkisi nasıl anlatılmıştır?

Kategori : Kategori 1

Sözcük Sayısı: 3846

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ	2
1.1. AÇIK VE KAPALI MEKANLAR	4
1.1.1 Açık Mekanların Ana Karakterin Kimlik Arayışına Etkisi	4
1.1.2 Kapalı Mekanların Ana Karakterin Kimlik Arayışına Etkisi	7
1.2 MEKAN VE SİĞİNMA	9
1.2.1 Mekan Olarak Yuvaya Dönüş: Köy ve Mezarlık	9
1.2.2 Mekan Olarak Yerin Altı: Ölüm	13
SONUÇ	15
KAYNAKÇA	17

GİRİŞ

Ayhan Geçgin ilk romanı olan *Kenarda*'yı 2003 yılında yayınladıktan sonra, 2006'da *Gençlik Düşü*, 2011 yılında ise *Son Adım* romanı ile okuyucunun karşısına çıkmıştır. Yazar, “Son Adım” romanında İstanbul'a yeni bir başlangıç için göç eden ailelerin ikinci kuşak fertlerinin, şehir ve kökleri ile bağ kuramadığında mekanla yaşadığı sorunları Ali İhsan'ın hikayesi, babaannesinin deyişiyle *Alisan*, üzerinden okuyucuya sunar. Geçmişten bugüne yansıyan geleneklere tam anlamıyla bağlanamamış fakat aynı zamanda kesin bir şekilde başka bir yere ait hissetmeyen bu uyumsuz adamın yaşam deneyimleri anlatılırken hiçbir yere tam olarak ait olamamanın derinliklerine inilir. Bu bağlamda, yapıtın ilk bölümünde göç edilen İstanbul mekan olarak seçilirken ikinci bölümde Düzova mekanına ve olay örgüsünde ‘son adım’ kavramına vurgunun yapıldığı farklı bir akışa geçilir. Otuz sekiz yaşında İstanbul'da babaannesiyile yaşayan Ali İhsan'ın bir anti kahraman şeklinde portre edildiği roman bu ait olamamanın getirdiği sorgu ve eylemlerle sürer ve kimlik arayışına dönüşür. Edebiyat alanında anti kahraman, belirgin bir özellik taşımayan, olağan, kararsız ve hayatın karmaşasında sürüklenen karakter olarak tanımlanır.¹ Toplumun kurallarına uymak yerine kendi ahlaki prensiplerine göre yaşayan, değerlerini belirleyen ve kurallarını koyan bu karakterler, davranışlarını kişisel ilkeleri doğrultusunda yönlendirir ve bazen olumlu, bazen olumsuz sonuçlara ulaşmaya çabalarlar. Ali İhsan da bu özelliklere uyması sebebiyle anti kahraman olarak tanımlanmakta ve olaylar bu odak figürün etrafında gelişmektedir.

İstanbul'da doğmasına rağmen İstanbullu olamayan Ali İhsan'ın hayat karşısında umursamazlığı, kimliğinden ve köklerinden kopmuşluğu yapıtın ilk bölümünde anlatılır ve göç üzerinden gerçekleşen mekan etkisi eserin merkezine konumlandırılır. Ailesinin en büyüğü olan

---

¹ Anti – Kahraman. (t.y.). Edebiyat. Erişim adresi [http:// edebiyat.k12.org.tr /conceptDetails?ID=17](http://edebiyat.k12.org.tr/conceptDetails?ID=17)

babaannesinin ölümüyle Ali İhsan'ın hayatı bir dönüşüme uğrar. Babaannesinin vasiyeti üzerine yaşlı kadını defnetmek için ülkenin güney doğusuna, Düzova'ya doğru bir yolculuğa çıkılır ve mekandaki ikinci önemli değişim gerçekleşir. Bu kararın, babaannesinin vasiyeti üzerine alındığı düşünülse de aslında bu daha çok Ali İhsan'ın kendi kararıdır. Ali İhsan, son adımı atarak yeni bir yaşama yönelmek için harekete geçme cesaretini göstermiştir. Romanın ikinci bölümünde, babaannesini defnetmek için gittiği memleketinden ayrılmak istemez çünkü İstanbul'da kendisini hiçbir yere ait hissetmezken memleketinde kökleriyle sağlam bir bağ kurabilmiştir. Göç sonucunda, birey hem ekonomik hem de kültürel açıdan bazı kazanımlar elde ederken aynı zamanda büyük kopuşlar yaşar ve gittiği yerde yeniden bağlanamama sorunuyla karşı karşıya kalır. Aslında göç eden birey mekansızdır, hem kendi toplumunda hem de gittiği yerde tam anlamıyla yer edinemez ve böylesi bir uyumsuzluk barındırır. Ali İhsan'da da bunun izlerini görülür ve anti kahramanın yaşadığı kimlik bunalımını ve çevresinde olup bitenlerle etkileşimini bu uyumsuzluğa bağlanır.

Türkçe A: Edebiyat dersi bitirme tezi kapsamında *Son Adım* romanında yer alan Bindağ, İstanbul, hastane, köy, mezarlık, sahil ve tren gibi açık ve kapalı mekanların ana ve anti-kahramanının gelişimine ve kimlik arayışına etkisi incelenecektir. Bu mekanların ana karakterin kimliğine nasıl yön verdiği açıklanmaya çalışılacaktır.

1. MEKAN-İNSAN İLİŞKİSİ

Mekan, bireyin kendini anlamlandırdığı ve yaşama baktığı yer olarak tanımlanabilir. Bireyin her türlü ihtiyacı mekanda giderilir ve bu nedenle mekanın kişi üzerindeki etkisi yadsınamaz. Açıktan kapalıya, genelden özele, somuttan soyuta sınıflandırılan mekan çeşitlerinin edebi metinleri ve dolayısıyla buradaki karakterleri de fazlasıyla etkilediğini söylemek yanlış olmaz. Birey, daima mekanla bir etkileşim içindedir. Giriş bölümünde de bahsedildiği üzere göç, mekan değişiminin uç örneklerinden sayılabilir. Kişinin genellikle daha iyi bir mekanda olma arzusu ile mecburen gerçekleştirdiği bu göçme eylemi, hem bedenem hem ruhen bir uyumsuzluğu ve mücadele sürecini de beraberinde getirecektir. *Son Adım* metninde bu göç, mekan değişimi, açık bir mekan olan Bindağ'dan İstanbul'a, çalışmak için gelen oğlunun yanına göç eden dede ile başlar ve yine bu mekandan Bindağ'a, babaannenin ölümüyle tersine bir göçle sona erer.

1.1. AÇIK VE KAPALI MEKANLAR

1.1.1 Açık Mekanların Ana Karakterin Kimlik Arayışına Etkisi

Yapıtta geliştirilen olay örgüsünde İstanbul mekanı açık bir mekan olarak kurgulanır ve şehrin kalabalık, kaotik yapısı içinde sürüklenen ve uyumsuz haliyle şehre eklemlenemeyen Ali İhsan'ın hikayesi sunulur. Yapıtta, Ali İhsan'ın ister evde ister dışarıda olsun zihnen yalnız bir yapıda olması onu kimi kaygılar içine sürükler ve derin sorgulamalara götürür. Öyle ki karakter, anti kahraman niteliğine uygun bir şekilde yaşamdan tat almayan, kendini yetersiz hisseden bir tavır takınır: “Bir zamanlar senin için soru yaşamım ne zaman başlayacaktı. Ama sen farkına bile varmadan soru yaşamım ne zaman sona erdi'ye dönüştü.” (Geçgin 37) alıntısı karakterin karamsar yapısını sunması açısından değerlidir. Yazar, Ali İhsan'ın iç dünyasını ikinci tekil şahıs bakış açısı kullanarak okuyucuya aktarır ve iç monologlarla destekler. Özellikle ikinci kişili bir anlatımla derinleştirilen ve okurun da özdeşleşebileceği bir bakış açısıyla kurgulanan metnin merkezinde bu

atmosfer hissedilir. Alisan'ın, babaannesinin tabiriyle, kendisine ördüğü duvarlarla dışarıdan umursamaz, kayıtsız görüldüğü halde çaresiz bir durumda oluşu, eserin sonlarındaki itirafı ile açığa çıkacaktır: “Şu aldırıışsızlık, hayata karşı takındığım kayıtsızlık da salt görünüşte değil miydi? Evet, görünüşteydi, aslında o bir duvar ya da daha iyisi bir çukurdu. Oraya girdim, çömelip başımı dizlerime yatırdım, ellerimle kulaklarımı tıkadım.” (245) Açıklama-yorumlama anlatım tekniğiyle dile getirilen cümleler, anti kahramanın durumunu yansıtmaktadır. Örülen duvarı simgeleyen duvar ve ruhen ölümü betimleyen çukur metaforları ile güçlendirilen ifadeler kimlik arayışının temelini oluşturur.

Küçükçekmece, karakterin İstanbul'daki yaşamını geçirdiği açık mekandır. Mekanın zaman içinde geçirdiği değişime değinen odak figür, yaşadığı mekanı beğenmez ve burayı olumsuz biçimde tanımlar. Semte dair kullandığı bu alıntıda yer verilen açıklama-yorumlama tekniği karakterin tutumunu yansıtır niteliktedir ve uyumsuzluğun işaretlerini verir: “Bu köhne yerde bile eskimiş olan benim. Bir şey, önüne katıp sürükleyen bir rüzgar, bir kum fırtınası beni süpürdü, toz toprak içinde kenara attı, öyle hissediyorsun, ama ne zaman geldi, nasıl yaptı, hiç fark etmedin bile.” (37) Kendi ruh halindeki karanlığı mekanla da örtüştürmeye devam eder Ali İhsan ve neredeyse bu bir bütünleşme derecesine varır. Bu semtte yaşayan insanları da şehir gibi çirkin bulmaya devam eder: “Dünyanın sınırları bu semtin sınırlarıdır. İstanbul'un en boktan semti de olsa burası, onlara göre daha iyi bir yer yoktur.” (30) Karakter, argo kelime kullanımı ile tarif ettiği mekanda yaşayan bireylerle de bir çatışma içindedir ve birey-toplum çatışması eser boyunca kendini göstermekte ve mekanın karakterin iç çatışmasına olan etkisi gittikçe artmaktadır. Geriye dönüşlerle anlatılan hikayenin bu ilk bölümünde İstanbul'da yaşayan, bulunduğu semtten nefret eden bu karakterin, kapalı bir mekan olan baba evinde de pek rahat etmediği görülür: “Küçükçekmece'de fabrikaların, atölyelerin hızla çoğalmaya. kaçak yapıların alçak tepelerini kök

mantarlar gibi doldurmaya, gölün suyunun da yavaş yavaş maviden bataklık yeşiline dönüşmeye başladığı zamanlarda olmuş olmalı bu. Böylece dördü bir arada, aynı evde yaşamaya başlamış.” (28) Bu dörtlüye eklenen Ali İhsan, evde de huzurlu hissetmez ve mekanı boğucu bulur. Tıpkı semt gibi mahalle ve ev civarı da kir, pas ve fakirlik içindedir: “Geceki yağmur bu boğucu, çoğu beş-altı katlı, boyası çoktan atmış sıralı apartmanların birbiri üzerine devrilircesine yükseldiği dar sokağı bile temizlemiş görünüyor.” (14) Mekana yönelik bu tasvirler, karakter-mekan ilişkisinin uyumsuzluğunun altını çizer. Aslında mekandaki çarpık kentleşmenin yansımaları odak figür üzerinde hissedilir ve bu etkinin yarattığı gerilim hikayenin okura dönük etkisini kuvvetlendirir ve anti kahraman rolünün altını çizer. Doğduğu yer olan ve babasından kalan bu mekanda babaannesiyile yaşayan Ali İhsan, otuz dört yılını burada geçirse de kendini buraya ait hissetmez: “Burada, bu semtte doğdun. Burada? Ama neresi burası? Burayı da bir buraya yerleştirmekte güçlük çekiyorsun. Aslında hiçbir burayı bir buraya yerleştiremiyorsun.” (16) Sorgulamaları yansıtan soru cümlesi kullanımları ve “burası” isim türünün vurgulanması ile dikkat çeken alıntıda karakterin anlamlandırma ve ait olamama sorunu sürer. Küçükçekmece, çarpık bir kentleşme ile darmadağın bir surette gelişirken ya da değişirken ana karakterin zihni de benzer biçimde darmadağın bir yapıda seyretmektedir: Dağınık, köksüz ve viran.

Yapıtta kapalı mekanların anti kahraman üzerindeki yıkıcı etkisini bir nebze olsun dengeleyen hatta bastıran açık mekan tercihi ise sahil mekanı olur. Bu su birikintisi, bulunduğu iş ortamından, ev ortamından, babaannesinden uzaklaşmanın bir sembolü kimliğindedir. Sahil, başlarda Ali İhsan için kaçılacak bir sığınak ve ferahlama mekanı olarak simgeleştirilse de zaman içinde yine huzursuzluk veren bir algıyı beraberinde getirecektir çünkü dönüşler yine bilinen yerlere olacaktır: Eve, işe. Kendi yalnızlığıyla baş başa kalan Ali İhsan, deniz kenarında bir müddet içinde bulunduğu bu ağır havadan uzaklaşır ancak geri dönüşlerle yaşadıklarını hatırlayınca bu

mekan da ona huzursuzluk yaşatır. Çünkü etrafındakileri izleyince kendi hayatı acınası derecede boş kalır. Hatta böyle bir hayatı olduğu için utanır. Sadece kendinde günü kurtaracak bir gücü bulmaktadır ve bir şeyin, mucizenin, gelmesini beklemektedir:

Bir şey - yakalayabilsen. yakalayıp izleyebilsen bu şeyin seni bir açıklığa, açık bir yere. belki soluk almanın ne demek olduğunu anlayacağın yüksekte bir genişliğe götürecek bir ipi taşıdığını hissediyorsun. Belli belirsiz uzayan ışıltılı bir ışık huzmesi: yaşamın ipi, canlılığın ipi ... Ama parmak uçlarımdan hep kaçıp duran bir ip bu. Kaçıp boğazıma dolanan ip bu. (58)

Özellikle bu alıntıda konu edilen ip nesnesi sembolik bir önem taşır. Elbette beklenen mucize gelmeyecek ve karakter huzursuzluğu dindiremeyecektir. Yaşamın, canlılığın ipinden boğaza dolanan bir ipe uzanan akışındaki zıtlıklarla dolu ruh hali, bu ferahlama mekanını da çilehaneye döndürür ve metin giderek hastane ortamındaki basık, ölümü beraberinde getiren, boğucu hikayeye evrilir. Bu, girişte de söz edildiği gibi yapıtın ikinci bölümde değişen atmosfere karakteri hazırlayan bir evredir.

1.1.2 Kapalı Mekanların Ana Karakterin Kimlik Arayışına Etkisi

Öte yandan karakterin hayatını etkileyen mekanlardan biri de gününün belli bir kısmını geçirdiği tren hareketli mekanı olur. Evden kaçmak için aradığı fırsatlarda işe gitmek için mecburen ilk tercihi olan minibüsten sonra trene atlayan Ali İhsan, kalabalığın arasında hissettiği yabancılığı burada daha da güçlü biçimde deneyimler: “Tren istasyona gürültüyle, kıvrılarak giriyor. Trene biniyor, kalabalığın içinde, bedenler arasında, kendine bir yer buluyorsun.” (15) Trendeki sorgulamalarında kendi ismi ve kendisine babaannesinin kısaca seslenişi de yer bulur: “Bir bakalım. Bu tren kalabalığındaki her insanın bir adı var, elbette senin de. Ama adınla kendin arasındaki ilişkiyi yitirmiş gibisin, bu ad kime verildi, kimi işaret ediyor, emin değilsin.” (15) Alisan adını da benimser bir şekilde ve kendini de öyle adlandırır. Yine de adlandırma ve anlamla ilişkili değerlendirmeleri bitmez. İstasyonların kalabalığı ve geçici mekan yapısı içinde, insanların

aylaklıklarına odaklanır. Onları gözlemler ve sorgulamalarına devam eder. Uyum sağlayamaz ama kendisinin bir nebze sürüklendiği ve ferah hissettiği mekanlar da genellikle evden işe giderken ve iş dışında betimlenen mekanlar olur.

Alisan'ın gününün büyük bölümünü geçirdiği mekan çalıştığı işyeri olan depodur ve dört yıldır çalıştığı kuru mama ithal eden şirketin deposu kapalı mekandır, boğucu ve yorucu nitelikler taşır. Küçük bir depo olmasına rağmen burada da çalışan kişilerle bir yakınlık kurmaz ve onların yaşamının farklı gerçekliklere sahip olduğunu gözlemler. Bu bireyler kimi zaman kendi aralarında diyaloglarla mekanın boğucu havasından kurtulmak ister. Kişisel hayatı hakkında bilgi vermeyen ve çoğunlukla susan Ali İhsan, işten çıkarılması karşısında tepkisiz kalır ve iş meselesinin sona erdiğini dile getirir ve bu durumla ilgili de pek bir duygu barındırmaz: "Bilmem. Biraz ara vermek iyi olur. Biraz kendime geleyim, sonra mecburen iş bakmaya. Bir iş buluruz elbet." (43) İşin ağır yükünden kurtulan Ali İhsan bu sefer de ev içinde yoğun bir sıkışmışlık duygusuyla baş başa kalacaktır ve bu kapalı mekan da karakteri boğucu bir rol üstlenecektir.

Babasının ölümünden sonra gitmekten kaçtığı hastane, babaannesinin rahatsızlanması sonucu Ali İhsan'ın yaşamına güçlü bir şekilde girer. Servise yatırılan babaannesine refakatçilik yaparken içten içe bu durumdan şikayetçi olur ve bu işin ne zaman biteceğini düşünür. Her gün babaannesini görmeye gider ancak hastaneyi, içindeki hastalar ve hastane kokusu ile birlikte korkunç bir yer olarak betimler. Kafeteryada otururken etrafındaki koşuşturmayı işyerine benzetir: "Burada can çekişenlerin yanı başında bir iş sürüyor işte, diye düşünüyorsun." (82) Hastane ortamının, bu kapalı ve geçici genel mekanın, yorucu ruh halini takip eden süreçte babaannesi zamanının azaldığını hissetmesi üzerine kendi rızasıyla hastaneden çıkar ve eve dönerler. Bir yaşlıya bakan ve ihtiyaçlarını karşılamak için yakın temasta bulunan Ali İhsan babaannesi ile bu dar mekanda sıkışmış durumdadır. "İşte, diyorsun, yaşamının amacı sonunda ortaya çıktı, belki

beklediğin gibi değil, hatta komik, gülünesi, ama sonunda asıl yapman gerekeni, hayatının işini, tam sana göre olanı buldun. Yoksa, diye düşünüyorsun, hiç katlanamadığın asıl kişi kendim miyim?” (89). Babaannesi ile arasında herhangi bir duygusal bağ bulunmamasına rağmen, kendisini babaannesine bakma mecburiyetinde bulmuştur ve bu alıntıdaki açıklama-yorumlama ifadeleri de karakterin durumdan duyduğu memnuniyetsizliği ve karamsarlığı sezdirmektedir. Babaannenin her an ölebileceği yapılan betimlemelerle okuyucuya aktarılır ve bizi ikinci bölüme, köy mekanına dönüşe hazırlayan ölüm gerçekleşir. Babaanne ölür ve bir son dan yeni bir başlangıç doğar: “Bir son, diyorsun, ama bu başı gövdeden ayıracak giyotin keskinliğinde bir son değil, bu ayak süren, sürünen, uzayıp giden, bir türlü bitmek bilmeyen bir son-babaannenin yaşamını mı, kendi yaşamını mı kastediyorsun, belli değil.” (90) Burada “giyotin keskinliğinde” sıfatıyla tanımlanan bu son, anti kahramanın son adımına da bu keskinlikte etki edecektir.

1.2 MEKAN VE SİĞİNMA

1.2.1 Mekan Olarak Yuvaya Dönüş: Köy ve Mezarlık

Odak figürün, vasiyeti üzerine dedesinin mezarının yanına gömme arzusuyla babaannesinin cenazesini memleketine götürmek istemesi kendisinin de bir değişim yaşamayı arzuladığını göstermektedir. Uzun zamandır birlikte yaşadığı babaannesine bu son görevini yerine getirme isteği de baskın çıkar, yapmaması durumunda bir eksiklik duyacağını hisseder. Hatta mekan değişimiyle birlikte kendi son adımını da getiren ikinci bölümü şu cümlelerde doğrudan sarfeder: “Toprağa verilen cesetle birlikte senin yaşamının şimdiye kadar olan bölümü de tamamlanmış olsun.” (164) ‘Toprağa verilen ceset’ şeklinde duygudan yoksun bir sıfat tamlamasıyla aktarılan babaannenin naaşı, anti kahramanın bundan sonraki yaşamının başlangıcının doğuşudur bir bakıma. Bu maksatla cenazeyi defnetmek üzere köye doğru, bu farklı mekana, yola çıkar. On yedi saatlik uzun bir yolculuktan sonra Bindag’da halasının evine vardığında, ait olduğu yere geldiğini

hisseder Alisan. Halasının ona “paşam” olarak seslenmesi ortamın ataerkil yapısını yansıtmaktadır. Kendi kültürlerinde yaşayan, akrabalık duygusundan dolayı kendisini evinde hissetmesine olanak sağlayan bu insanlara karşı büyük şehirde takındığı küçümseme tavrını takınmaz nedense ve rahat bir uyku çekecek kadar yakın hisseder ruhunu: "Yerin eyi miydi? Rahat uyudun?" "Sağ ol Hala," diye yanıtlıyorsun. "çok rahat uyudum." (181) diyalogu bunu yansıtır niteliktedir. Eniştesinin önerisi üzerine hiç alışık olmadığı bir şekilde kendisi ile birlikte köy yaşantısının bir parçası olan köy kahvesi mekanına gider. Bir zamanlar kaçtığı bu kültürdeki insanların arasına girdiğinde kendine bir yer bulabilmesine ve gösterilen yakınlığa şaşırmıştır. Etrafı ile iletişimde olmayan biri olarak kahve muhabbetlerine katılmaya çalışması ise içindeki çelişkiyi göstermektedir: “Bunlar aslında gelmelerini, gelip kapını çalmalarını istemediğin insanlar, hatta kapını çalmalarından korktuğun insanlar. Korkmak mı? Evet, tıpkı yakalanmaktan korkan birisi gibi korkmak. Canını asıl sıkansa onların kapılarının sana sonuna kadar açık olduğunu görmem.” (186) Bu ifadeler karakterin ruh halini göstermekte ve yaşadığı iç çatışmayı sezdirmektedir. Kendisini buraya çeken bir parça ya da şey olduğunu derinden derine hissettiği anlar olur yine de. Bu parça ya da şeyi tam olarak bulamaz bulmasına ama en azından şundan emindir ana karakter: Geride kalan, dönülmeyendir. Ait olmadığı, hissetmediği ve kırık dökük bir geçmiş mekan. Kendisine yönelttiği soru cümlesi ve tanımlamalarla bu gerçeği dillendirir: “Aynı zamanda nereye döneceğini düşünüyorsun, gerçekten döneceğin bir yer var mı? Buradaki şu birkaç haftalık eğreti bulunuşunun sana açıkça gösterdiği şey: gerçekte dönecek hiçbir yerin yok.” (214) En azından oradan oraya sürüklenebileceği, babaannesine mezar taşı yaptırma telaşesi içinde geçecek ve amansız işkencelerle kendi son adımına yöneleceği başka bir hikaye vardır Bindağ’da kimliğini keşfetme yolculuğundadır her adımda. Bu köy mekanında ilk iş, mezarlığa gidiş ve mezar taşını yaptırma eylemi olacaktır.

Vasiyeti üzerine babaannesinin cenazesini dedesinin mezarının yanına defnettikten sonra kabri başında dua etmeden bir süre bekler. Bu genel mekandaki derin düşünce hali kendisine yaşanan kaybın geçen zamanın sonucu olduğunu düşündürür: “Mezarın başında bir süre öylece dikiliyorsunuz. Bu kadar, diye düşünüyorsun, ben payıma düşeni yaptım, nihayet bitti.” (190) ‘Nihayet’ zarfının kullanımının yapılan vurgu ile aslında son aşamayı da tamamladığını, babaannesinin hayatının sona ererken kendi hayatında yeni bir dönemin başladığını hisseder. Romanın ilerleyen kısımlarında anti kahramanın yeni bir döneme başlamak yerine kendi hayatının son bulması trajik bir biçimde, romanın başlığında olduğu üzere, “son adım” sıfat tamlaması ile de aktarılır. Alisan, hayatının son zamanlarında bir tırtıl olup kozasından çıkarak bir kelebek misali yabancı ve yalnız olduğu bir hayata uyandığını düşünür. Bu düşünceler arasındaki diğer zorlu iş, mezar taşı yaptırmak olacaktır. Bunun için eniştesi ile il merkezinin dışındaki mermerci dükkana giderler. Yapıtta geçen il ve ilçenin küçüklüğüne rağmen mermerci dükkânının karşısında bulunan mezarlığın geniş bir alana yayılması tezat oluşturur. Bölgenin coğrafyasından dolayı yaşanan olayların sonucu çok fazla ölüm vakası olduğunu gösterir ve bunun esasen bir önseme olduğu söylenebilir. Güvenlik dolayısıyla bölgede kolluk kuvvetinin varlığı ve giriş çıkışlarda yapılan kontroller bu durumu destekler ve okuru da ‘son adım’a an an hazırlar: “Bu kadar küçük bir yerin böyle büyük bir mezarlığı olması seni şaşırtıyor. Dükkânın kapısının önünde irili ufaklı taşlar dizili.”(196)

Eniştesi, damadı ve köyün en yaşlısı Kekil amca ile mezar taşını yerleştirmek için köye giderler. İşleri bittikten sonra etrafındakileri dikkatlice incelerken bir anda, çıplak tepelerin ve yüksek dağların bulunduğu bu mekan zihninde bir görüntü oluşturur:

Her şey bütün bütüne bitmeden, kendileri de yok olup gitmeden önce ölümlere son ziyareti yerine getiriyor, hiçbir şeyin boşuna olmadığını kendilerine belirtecek bir işareti, belirtiyi, anlamı görmek için mezar başında bekliyorlar. Buradan, bu mezarlıktan, bu ölümlerden mi! Neden olmasın, diye düşünüyorsun, burası dünyanın sonundaki son yer niye olmasın, bu son insanlar da şimdi burada çöldeki bir serap gibi kendini bir an bizde görünür kılıyor neden olmasın? (201)

Karakter, görüntüdeki insanları çöldeki serap gibi aldatıcı bulur ve şu anda orada bulunanları işaret ettiğinin farkına varır: kendisi, eniştesi, köyün en yaşlısı. Sona yaklaşan insanların geride bıraktıklarını ve yaşarken yaptıklarını değerlendirildiği bu mekanda kendini huzursuz hisseder ve aslında bir şekilde kendine seslenir. Bulunduğu mekan kendi sonuna dair birçok öngörüyle karakterin gözleri önüne serer ve çaresizliğini vurgular. “Bu” belirtme sıfatı ile işaret edilen mezarlık mekanı, Alisan’ın sorgulamalarına ışık tutar. Babaannesinin ölümünden sonra yaşamın ve ölümün gerçekliğinin farkına varır. Yapıtın başında kendi halinde, hiç bir şeyden bir sonuç beklemeyen, işten atılsa da umursamayan, babaannesi birlikte kahvaltı etmek istese de onunla ilgilenmeyen, bir amacı olmadan sadece yaşamak eylemini gerçekleştiren figür şeklinde karşımıza çıkan Alisan, babaannesini defnettikten sonra ölümden korkar ve onu kimin gömeceğini kendi içinde sorgular. Anti kahramanın babaannesinin ölümünden sonra hayatındaki taşların yerinden oynaması da böylelikle vurgulanmaktadır.

Karakter bulunduğu ortama ait olduğunu içten içe hisseder. Özünde Bindağ’ın çoraklığını kendi iç çoraklığına benzetir ve bir özdeşim kurar. İstanbul’da sahilde dolaştığı gibi burada da ilçenin sınırlarında dolaşmaya çıkar. Kekil Amca karakterini ziyarete gidip köyün tarihi hakkında anlattığı hikayelerini dinler gibi gözükür. Daha önce hiç köye gelmemiş olan Alisan için köy kokusu, evlerde beraber yenen yemekler, köy kahvesinde oturmalar bulunduğu mekânın samimiyetini gösterir. Bir zamanlar babaannesi ile İstanbul’da paylaştığı evdeki yaşamında ne evdeki kokuya ne de arada sırada babaannesine gelen akrabalarına dayanamadığı düşünüldüğünde bu durum tezat oluşturur ve koku duyusunun güçlü bir imge olarak mekana anlam kattığını gösterir.

Kendisini çok etkileyen bu ortam babaannesi ile zihninden çıkaramadığı anılarının ne kadar yakın zamanda olduğunu anımsatır. Şimdi yaşadığı bu deneyim ile geçmişini sorgulamaya başlar ve öznel bir bakış eşliğinde babaannesi ile olan ilişkisini ortaya koyar: “Şimdi geriye dönüp bakınca belki babaanneyle gayet iyi bir çift oluşturduğumuzu kabul etmem gerek, diye düşünüyorsun. İkimiz de köşemize çekilmiştik, ikimiz de herhangi bir değişiklikten korkarak sıkı sıkı kapanmıştık, ikimiz de zamanın geçmesini beklemekten başka hiçbir şey yapmıyorduk.” (212) Babaanne karakteri ile olan benzerlikleri karşılaştırma yoluyla veren yazarın, şu anki mekandaki rahatlamanın etkisiyle karakterin ruh halindeki ferahlamayı betimlediği ve kimlik keşfine ışık tuttuğu söylenebilir.

1.2.2 Mekan Olarak Yerin Altı: Ölüm

Ne var ki bu ferahlama bir tutuklanma eylemi ile sona erecek ve sebepsiz yere alıkonulduğu yetmezmiş gibi gördüğü bitmek bilmeyen işkenceler de Alisan’ın büyük şehirde hırpalanan ve Bindağ’da bir nebze durulsa da bu işkencehane mekanında, dar mekanda, tükenen umudunu daha bir tüketmektedir. Halasının kızına akşam yemeğine gittiğinde, kendisi de dahil olmak üzere eniştesi, eniştesinin damadı ve torunu tutuklanır ve şehrin dışında eskiden okul olarak kullanılan bir binaya götürülür. Fiziki işkencenin yanında psikolojik işkence gören karakter, tecrit altında tutulduğu odada açlık ve sefalet içinde kalır. Bu insanlar yaptıklarını işkence olarak görmemekte, kendi hukukları ve istekleri doğrultusunda yargılama yapmaktadır. İnsanları kendilerine boyun eğen ve rıza gösteren itaatkar ve bağımlı bireyler haline getirmeyi amaçlarlar ve bu sayede yönlendirilebilir ve denetlenebilir bir ortam yaratılır:

Tüm bunların. etine yapılan hu saldırıların, bu küfürlerle aşağılamaların, bu işkencenin nedeni seni gördükleri düzeye indirmek. Bir açıdan okul demek yanlış değil, olmanı istedikleri gibi olmanı istiyorlar, seni biçimlemek istiyorlar. Sen. biz sana ne yapıyorsak osun, diyorlar, kendi başına hiçbir şeysin, bir hiçsin. (242)

Özellikle hiç belgisiz sıfatının dile getirilmesi ve karakterin bu ruh halini benimsemesi, işkencenin acı verici sonucu olarak dikkat çekmektedir.

Gördüğü fiziksel işkence ile direnci giderek kırılır anti kahramanın. Darbelerin nereden ve nasıl olacağını tasvir edilmesi karşısında hissettiği çaresizlik darbeden daha yıpratıcı olur:

Bak bana ulan, gözlerime bak," diyor. eliyle çenenden tutup kafanı kaldırıyor. "Ağzını aç," diye buyuruyor. Ötekilerden biri de çenene asılıyor. Copu ağzına sokuyor, boğazına kadar itiyor. "Bir sonraki sefer nereye sokacağım biliyorsun, değil mi," diyor, "ha? Kan alacağım kan. (247)

Kendisinin gözlerinin açık olması işkence uygulayanların yaptıklarından dolayı ceza almayacaklarına dikkat çeker ya da buradan canlı çıkamayacağı kendisine gösterilmek istenir. Bu diyalog kullanımında cinselliğe yönelik, en özel yerlere yapılan işkencenin, emir cümlelerinin de yıpratıcı etkisiyle, daha derin etkiler bırakacağını farkındadırlar. Amaçlarına ulaşana kadar, istedikleri bilgiyi, itirafı alana kadar devam etmek için içlerindeki saldırganlığı ortaya çıkarmaya hazırdırlar.

İşkencecilerin onu serbest bıraktığını zannettiği bir anda yeniden onların eline düşer. Aslında hiç serbest bırakılmadığının farkına varır. Bir araba ile kentin dışındaki bir yeşillığe götürülür. Bu açık mekanda içten içe sonunun geldiğini kendisine itiraf eder:

Şimdi aklından geçenler, hislerin nerede bitiyor. yeryüzü nerede başlıyor, emin değilsin. "Dizlerinin üstüne çök." Yere, otlara bakıyorsun. Yeşillikleri, biçimleri, duruşları, titreyişleri gözünü alıyor. Son anda, sana son gibi gelen en son anda, bu tuhaf kabulleniş içinde, akan zaman gibi yaşamın da yerine oturuyor. Başını kaldırıyor. (259)

İşte o anda garip bir şekilde iç huzuru yakaladığını fark eder. Bu kabullenme ile yaşam hakkında yaptığı sorgulamaların ne kadar gereksiz olduğunu farkına varır. Zamana direnilemeyeceği ve her

yaşamının kendine has yaşandığı vurgulanır. Kendi hayatının seyircisi olarak başladığı bu yolculukta attığı son adım ile anlam ve kimlik arayışı sona erer, yaşam biter.

SONUÇ

Ayhan Geçgin'in *Son Adım* adlı romanı, karamsar mizacı ve içten içe uyumsuz yapısıyla etrafına ördüğü duvarla var olmaya çalışan anti kahramanın son adımına doğru gelişen olay örgüsünde, karakterin kimliği üzerindeki açık ve kapalı mekanların etkisini ele alır. Tezde odak figürün içinde bulunduğu mekanlar açık ve kapalı mekanlar başlığı altında değerlendirilmiş, daha sonrasında ana karakterin duygu değişimine bağlı olarak mekanda geriye dönüş ve dönme temaları üzerinden mekan olarak yuvaya dönüş, sonunda da ana karakterin yaşama aidiyetini gittikçe kaybetmesi ve ölüm temaları incelenmiştir.

Ayhan Geçgin'in *Son Adım* adlı romanında, öncelikle köyden kente göç etmiş bir ailenin çocuğu olarak İstanbul'da, Küçükçekmece mekanında dünyaya gelen Ali İhsan, kendini buraya ait hissetmez ve gerek babaanesiyle yaşadığı kapalı mekan olan evde gerekse bir türlü eklemlemediği iş yeri deposunda bunalır, bu dar mekanın da etkisiyle tükenmiş hisseder kendini. Zaman zaman indiği sahil, bir nebze kaçış mekanı bağlamında açık mekan işlevi görse de zaman içinde buradaki sorgulamalar da onu yoracaktır. Babaannesinin hastalığı ve hastane genel mekanına doğru yönelişle birlikte içindeki huzursuzluğun arttığı hissedilir, aynı zamanda dahil olduğu mekan yaşlılığın ve ölümün yakınlığını yansıtır. Zaman geçtikçe karakterdeki ümitsizlik tetiklenir. Babaannesinin vasiyeti üzerine Bindağ'a uzanan yolculuğu ile aidiyet duygusunu canlandıran açık bir mekana geçiş yapar. Mekan, fiziksel yetersizliğine ve psikolojik olarak yaşananlara rağmen kahraman için aidiyeti simgeler ve Alisan'ın kendini bir köke sahip hissetmesini sağlar, kimliğine yönelik sorgulamalarını tetikler. Mekan açısından çevresinden

gördüğü ilgi ve kabul edilme dikkat çekmektedir. Her ne kadar zorunlu olarak buraya gelmiş olsa da köydeki insanların kendine kucak açması ve mekanda yaşadığı olaylar buraya gelmeden önceki, içinde tuttuğu, düşüncelerinin değişmesini sağlamış; geriye dönmek yerine bu mekanda kalma düşüncesini kuvvetlendirmiştir. Kahraman, attığı *son adım* ile kendisini bir nebze bulunduğu mekana ait ve güvende ve rahat hissetmektedir. Elbette büyük şehirdeki baskılanmış ruh halinin etkisi burada da sürecektir ancak oyalandığı mezar yapımı gibi işlerle ve iç dünyasındaki çoraklığı benzettiği dış görünüm ile mekanda vaktini doldurur. Bu noktada son adım kavramı sembolik bir biçim alır ve anti kahramanın gördüğü işkencelerle ve nihayetindeki eylemle uzanacağı ölümü işaret eder. Uyumsuz karakter, bu işkence aracılığıyla çektiği derin acılarına fiziksel bir uyararla birlikte daha da odaklanır, hatta bir çeşit iç huzur bulur ve işkence edilen mekandan çıktığı açık alanda o son adımı atmak üzere ilerler.

KAYNAKÇA

Geçgin, A. (2011) *Son Adım*. Metis Yayınevi